

**LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO IR MOKSLO
MINISTERIJA
NACIONALINIS EGZAMINŲ CENTRAS**

**2007 M. LENKŲ GIMTOSIOS KALBOS
MOKYKLINIO BRANDOS EGZAMINO REZULTATŲ
KOKYBINĖ ANALIZĖ**

ANALIZA JAKOŠCIOWA

**WYNIKÓW SZKOLNEGO EGZAMINU MATURALNEGO Z
JĘZYKA POLSKIEGO (2007 r.)**

I. CELE I ZADANIA ANALIZY

Jakościowa analiza wyników szkolnego egzaminu maturalnego z języka polskiego ma na celu:

- wyjaśnienie, jakie osiągnięcia uczniów (tj. jakie konkretne umiejętności i z zakresu jakich działów przedmiotu) zostały sprawdzone i ocenione podczas tegorocznego egzaminu maturalnego;
- ustalenie, jakimi sprawnościami (zastosowanie nabytej wiedzy, rozstrzyganie problemów dydaktycznych w zakresie przedmiotu język polski, interpretowanie i wartościowanie zjawisk itp.) i w jakim stopniu wykazali się tegoroczni maturzyści;
- ustalenie, jakie sprawności na ogół zostały opanowane (i w ramach rozwiązywania zadań egzaminacyjnych zaprezentowane) w mniejszym/niedostatecznym stopniu;
- sformułowanie wniosków i wynikających z nich zaleceń dydaktycznych dla uczniów, nauczycieli oraz grup, przygotowujących zadania egzaminacyjne w przyszłości.

Analiza obejmuje próbę 381 prac maturalnych (każda praca składa się z dwu części – wypracowania i testu), nadesłanych z różnych szkół średnich Wilna i Wileńszczyzny; wśród nich większość stanowią ogólnokształcące szkoły średnie, są także gimnazja oraz szkoły wieczorowe, zawodowe i rolnicze. Analiza prowadzi do uogólnionych wniosków.

II. ZADANIA EGZAMINACYJNE.

Zgodnie z programem szkolny egzamin maturalny z języka polskiego składał się z dwu części pisemnych:

- wypracowanie w formie rozprawki lub eseju interpretacyjnego w oparciu o tekst literacki (czy fragment tekstu), ta część egzaminu trwa 3 godziny (180 min.) i stanowi 60 procent ogólnej oceny za egzamin;
- test, którego rozwiązywanie trwa 1,5 godz. (90 min.) i stanowi 40 procent ogólnej oceny za egzamin.

Ogólna maksymalna liczba punktów za egzamin – 100. Według instrukcji oceny, maksymalna suma punktów za wypracowanie – 60, za test – 40 punktów. Maksymalna osiągnięta suma punktów za test – 39,5; za wypracowanie – 59. Maksymalnie zdobyta suma punktów za egzamin – 95 (ze 100 możliwych). Łatwość całego egzaminu kwalifikuje się (w wyniku obliczeń statystycznych) jako umiarkowanie trudny, przy czym wskaźnik łatwości testu jest nieco wyższy niż wypracowania (czyli test jest łatwiejszy), ale też moc różnicująca testu jest nieco niższa (trochę za niska), wypracowania zaś – normalna. Wskaźniki łatwości i mocy różnicującej dodatkowo są obliczone dla każdego zadania z osobna.

Łatwość zadania – to stosunek liczby punktów uzyskanych za rozwiązanie zadania przez uczniów biorących udział w testowaniu do maksymalnej liczby punktów możliwej do uzyskania przez tę liczbę uczniów. Optymalna łatwość zadania mieści się w granicach między 0,50 a 0,69, takie zadania są uznawane za *umiarkowanie trudne*. Jeśli łatwość zawarta jest między 0,70 a 0,89, to zadanie jest *łatwe*, jeśli zaś między 0,90 a 1,00 – wówczas jest *bardzo łatwe*. Zadanie uznaje się za *trudne*, jeśli jego łatwość zawarta jest między 0,20 a 0,49 i za *bardzo trudne*, jeśli między 0,00 a 0,19. Wśród zadań egzaminu maturalnego w 2007 roku znalazły się zadania zarówno umiarkowanie trudne (czyli o optymalnym stopniu łatwości), jak też łatwe i trudne. Znalazło się też kilka zadań (w teście), które można uznać za bardzo łatwe. Jedno zadanie w teście (a właściwie część zadania, dotyczące redagowania językowego podanych błędnie ułożonych zdań) okazało się wyjątkowo *bardzo trudne*. Jeszcze jednym bardzo trudnym zadaniem dla uczniów okazało się też zdobycie punktów „dodatkowych” za oryginalność i szczególnie interesującą treść i formę wypracowania. Z założenia są to jednak punkty trudne do zdobycia, które mogą mieć jedynie najlepsi, twórczy, odcytani i uzdolnieni uczniowie – autorzy nieprzeciętnych wypracowań, wyróżniających się pozytywnie na tle innych pod względem treści i formy. Spełnienie tych kryteriów okazało się zadaniem o dobrej mocy różnicującej.

Moc różnicująca zadania to kolejna cecha, według której ocenia się przydatność i miarodajność zadań egzaminacyjnych. Jest to mianowicie zdolność zadania do rozróżniania uczniów według ich ogólnych osiągnięć z wybranego zakresu programowego. Jeżeli dane zadanie rozwiązują zarówno uczniowie dobrzy, jak słabsi (lub go nie rozwiązują), to ma ono niewielką moc różnicującą. Zadanie testowe ma dużą moc różnicującą, jeżeli rozwiązują je tylko uczniowie najlepsi. Według teorii statystycznych za zadowalające uznaje się zadania o mocy różnicującej już 40 i wyżej, bardzo dobre – od 60 wzwyż. Większość zadań omawianego egzaminu miało dobre lub bardzo dobre wskaźniki mocy różnicującej. Jedynie te pytania (głównie w teście), które można było uznać za łatwe i zwłaszcza bardzo łatwe, mają zbyt małą moc różnicującą: odpowiedzieli na nie jednakowo dobrze wszyscy uczniowie i zadania te nie dały podstawy do zróżnicowania osiągnięć uczniów.

III. ANALIZA WYPRACOWAŃ

CHARAKTERYSTYKA ZADAŃ (TEMATÓW)

Pierwsza część egzaminu – wypracowanie. Były tu alternatywnie dwa rodzaje zadań: rozprawka oraz interpretacja tekstu. Uczeń decyduje się na wykonanie jednego z zadań – napisania rozprawki lub interpretacji tekstu. Tematy rozprawek i teksty do interpretacji zostały podane zgodnie z ustaloną zasadą:

1. tematy mogą być oparte na jednej pozycji z listy autorów i utworów programowych (patrz: Podstawa programowa, czyli *Bendrosios programos pagrindinei mokyklai ir XI–XII klasėms*) – przykładem jest temat 1, odwołujący się do twórczości powieściowej St. Żeromskiego; tematy też mogą ogarniać twórczość więcej niż jednego autora – temu kryterium odpowiadają tematy 2 i 3. Napisanie rozprawki na te tematy wymaga znajomości co najmniej kilku lektur programowych. Tak sformułowane, pozwalają też na zaprezentowanie własnych, pozaprogramowych doświadczeń czytelniczych;
2. z trzech tekstów do interpretacji (zróżnicowanych tematycznie i pod względem rodzaju literackiego utworów literackich lub ich fragmentów) co najmniej dwa powinny być wybrane spośród lektur (lub autorów) programowych. Jeden tekst natomiast może być nieprogramowy, wówczas jednak podaje się rok napisania tego utworu i krótką notkę informacyjną o autorze lub o utworze. W roku 2007 dwa teksty do interpretacji: wiersze W. Szymborskiej i K. Przerwy-Tetmajera pochodzą z listy dzieł autorów programowych, esej zaś W. Gombrowicza pochodzi z lektur ponadprogramowych, dlatego był opatrzony niezbędną notką;

3. sześć podanych zadań alternatywnych (trzy tematy rozprawek i trzy teksty do interpretacji) powinny obejmować wszystkie trzy rodzaje literackie: epikę (w omawianym przypadku tematy 1 i 6), lirykę (tematy 4 i 5) oraz dramat (temat 2). Ponadto temat 3 pozwala na omawianie utworów, reprezentujących każdy z trzech rodzajów literackich.

Tematy wypracowań

1. **Ludzie, czyny, postawy w *Przedwiośniu* St. Żeromskiego** – ten temat wybrało 16,80% uczniów.
2. **Zaczynając od *Antygony*...** Przedstaw wyobrażenia o winie i karze w utworach dramatycznych różnych epok. Na ten temat zdecydowało się najwięcej, bo 43,31% maturzystów.
3. **Dwór jako symbol tradycji polskiej. Rozwiń temat, odwołując się do wybranych dzieł literackich** (pisało 8,92% uczniów).

Teksty do interpretacji

4. **Interpretacja wiersza W. Szymborskiej *Jeszcze*** (pisało 12,60% uczniów).
5. **Interpretacja wiersza K. Przerwy-Tetmajera *Melodia mgieł nocnych*** (9,71% uczniów).
6. **Interpretacja fragmentu eseju W. Gombrowicza *Sienkiewicz*** (wybrało 8,66% maturzystów).

Rozprawki ogólnie pisało 69% maturzystów, interpretacje zaś – 31% (spośród wszystkich wybranych losowo prac). Na ogół, według oceny statystycznej, w przypadku wszystkich tematów zarówno w aspekcie treści, jak i formy, zadanie spełnienia wszystkich kryteriów ma odpowiednią (taką jak wymagana) moc różnicującą. Nieco wyższa (a więc i lepsza) moc różnicująca jest w przypadku interpretacji.

ASPEKTY I KRYTERIA OCENY WYPRACOWANIA

Każde wypracowanie, zarówno rozprawka, jak i interpretacja, zostało sprawdzone i ocenione według 3 aspektów: pod względem treści, formy oraz poprawności językowej. Na każdy z tych aspektów składają się poszczególne kryteria oceny.

TREŚĆ jest oceniana maksymalnie na 24 punkty. Kryterium treści, ogólnie wzięte, jest kryterium trudnym dla uczniów (w skali ustalonej statystycznie). Bardziej trudne jest dla uczniów, którzy pisali rozprawki, nieco mniej trudne – dla autorów esejów interpretacyjnych. W obu

przypadkach spełnienie wymagań w zakresie treści okazało się na ogół zadaniem o bardzo dobrej mocy różnicującej.

Na ocenę treści składa się 6 różnych kryteriów, które są jednakowe zarówno dla rozprawki, jak i dla interpretacji, jednakże maksymalna punktacja w obrębie osobnych kryteriów nieco się różni, np. w przypadku wypracowania-rozprawki większą wagę ma kryterium „myślenie” (gdyż rozprawkę szczególnie powinna cechować logika wyводу, spójność i logika toku myślowego, konsekwentne zastosowanie operacji myślowych: wnioskowania, argumentacji, porównywania, uzasadniania itp.), natomiast w wypracowaniu-interpretacji większą punktację można zdobyć wg kryterium „operowanie pojęciami z teorii literatury” (przy interpretowaniu tekstu należy dość sprawnie się posługiwać pojęciami teoretycznoliterackimi, ażeby omówić funkcje elementów poetyki w konkretnym tekście czy fragmencie).

Przy ocenie treści zwracamy więc uwagę na następujące strony tekstu uczniowskiego: temat/omówienie treści utworu, budowa logiczno-myślowa tekstu uczniowskiego, operowanie wiedzą z teorii literatury, odwoływanie się do kontekstów kulturowych i historycznoliterackich, autoekspresja oraz erudycja i oryginalność treści.

Spełnienie wymagań wg pierwszych dwu kryteriów – tematu/treści oraz myślenia, logiki wyводу – stanowiło dla uczniów zadanie *umiarkowanie trudne* i w bardzo dobrym stopniu różnicuje uczniów (czyli optymalnie spełnia wymagania stawiane wobec zadań egzaminacyjnych – najbardziej odpowiednie i miarodajne).

- **Temat/treść** (właściwe zrozumienie, zinterpretowanie i rozwinięcie tematu, wszystkich słów-kluczy w sformułowanym temacie rozprawki lub właściwe zrozumienie tematyki i problematyki interpretowanego tekstu w wypracowaniach-interpretacjach). Ogólnie biorąc, podczas pisania rozprawek niecałe 16% uczniów zdobywa maksymalną liczbę punktów (6). Jest to lepszy wskaźnik niż analogiczna wartość w roku ubiegłym (w 2006 r. wskaźnik ten wynosił zaledwie 11%). Tyle samo, bo około 16% piszących – według tego kryterium zdobywa 0 lub zaledwie 1 punkt (w porównaniu z wynikami ubiegłorocznymi jest to również wskaźnik bardziej korzystny, gdyż w wypracowaniu maturalnym w 2006 r. średnio co piąty lub nawet co czwarty maturzysta zupełnie nie radził sobie ze zrozumieniem i zinterpretowaniem tematu). Ponad 70% autorów rozprawek właściwie rozumie obrany przez siebie temat i w różnym stopniu go rozwija (w ubiegłym roku – zaledwie połowa). Zadanie to – według statystyk – dobrze różnicuje uczniów. Należy uwzględnić, że to kryterium – zrozumienie tematu pisanego tekstu – jest jednym z najważniejszych, kluczowych wskaźników, decydujących o udanym tekście. W dydaktyce

należy wiele uwagi przeznaczyć ćwiczeniom częstokowym, polegającym na kształceniu sprawności uważnego czytania tematu i wyjaśniania wszystkich słów kluczy w jego sformułowaniu. Omawiane wyniki rozprawek maturalnych świadczą o tym, że ta strona kształcenia językowego została przez nauczycieli w szkołach odpowiednio doceniona. Wśród interpretacji zaś nieco mniej prac (w porównaniu z rozprawką) wskazuje na dobre zrozumienie i omówienie tematyki interpretowanego tekstu – ogólnie prawie 64%, choć prawie 18% piszących zdobyło w obrębie tego kryterium maksymalną liczbę punktów (6) i mniejszy procent prac zupełnie nie spełnia tego kryterium.

- **Myślenie** (poprawność, logika, konsekwencja i spójność operacji myślowych) – jest zadaniem również umiarkowanie trudnym dla uczniów i uczniowie podobnie poradzili sobie z nim, jak i ze spełnieniem powyżej omówionego kryterium. Niewiele jednak jest prac, stanowiących spójną, jednolitą całość myślową. Można tu mówić raczej o elementach rozumowania, wyrażających się w postaci osobnych operacji myślowych (analizowanie, uzasadnianie, porównywanie, wnioskowanie itp.). Tak w przypadku rozprawki, jak i interpretacji zaledwie około 16% tekstów stanowi spójną, konsekwentną całość myślową.

Spełnienie wymagań wg następnych trzech kryteriów – teoria literatury, tło i konteksty oraz autoekspresja – to już zadanie trudniejsze, nawet *trudne* dla uczniów (choć wg wymagań odpowiednie, miarodajne, wiarygodnie różnicujące uczniów). Po prostu mniej uczniów radzi sobie z tymi wymaganiami w dobrym lub najlepszym stopniu.

- **Operowanie wiedzą z teorii literatury** – kryterium w różnym stopniu ważne w przypadku rozprawki i interpretacji, w podobnym jednak stopniu spełniane. Uczniowie na ogół w niewystarczającym stopniu potrafią wykorzystywać swoją wiedzę z zakresu teorii literatury i wiązać ją z omawianymi utworami i problemami literackimi, czyli korzystają z aparatu pojęciowego z zakresu teorii literatury. Maksymalną możliwą punktację w obrębie tego kryterium (4 punkty w rozprawce i 6 punktów w interpretacji) zdobyło średnio 8% uczniów, ponad połowa zaś została oceniona na 0 lub 1 punkt, tzn. większość uczniów w najlepszym wypadku jedynie wprowadza jakieś pojęcie z teorii literatury, ale nie towarzyszy mu należyte uzasadnienie lub komentarz. Podobnie jak i przed rokiem, nadal około 2/3 uczniów przy pisaniu rozprawek nie posługuje się aparatem pojęć teoretycznoliterackich. W interpretacjach to kryterium jest bardziej znaczące. Mimo to też sytuacja jest podobna, liczba tego typu prac (bez uzasadnionego omówienia budowy artystycznej interpretowanego tekstu) sięga 51%.

- **Tło i konteksty kulturowe i historycznoliterackie** – kryterium jednakowo ważne zarówno przy pisaniu rozprawki, jak i interpretacji, również okazało się zadaniem trudnym (choć możliwym do wykonania, na co wskazuje dobra rozpiętość ocen). Uczeń powinien postrzegać każdy utwór na tle innych swoich doświadczeń czytelniczych i uczestnictwa w kulturze oraz wiedzy o świecie; zarówno rozprawka, jak i interpretacja jednakowo wymaga, aby piszący wykazał się znajomością procesu historycznoliterackiego, klasyki literatury polskiej i częściowo powszechnej, najważniejszych faktów i symboli kultury ogólnoludzkiej oraz narodowej, rozpoznawał je i potrafił się do tej wiedzy stosownie odwołać. Uczniowie jednak czynią to w niewystarczającym stopniu: tematy wypracowań rozwijają w oderwaniu od szerszych kontekstów. Zaznacza się niedostateczne lub żadne odwołania do kontekstu w 65% rozprawek i 70% interpretacji.
- **Autoekspresja**, sposób wyrażania i uzasadniania własnych poglądów i własnego zdania wobec poruszanych problemów oraz wobec omawianych utworów, przedstawienie wartościowania i świadome zaznaczenie własnej postawy jako czytelnika, odbiorcy lektury i innych zjawisk kultury jest w obu typach wypracowania ważne, oceniane jednakowo, maksymalnie na 3 punkty. Uczeń, opracowując każdy temat, musi zaistnieć jako czytelnik, odbiorca, który wartościuje i interpretuje na swój sposób lektury w oparciu o swoje własne doświadczenia czytelnicze kulturowe czy społeczne i potrafi tę swoją postawę nie tylko wyrazić, lecz i uzasadnić. Uczniowie różnie sobie radzą z tym zadaniem, częściowo w zależności od obranego tematu. Utwór literacki w odbiorze uczniów podlega ocenie, wartościowaniu w podobnym stopniu jak i analizie. Zarówno przy czytaniu panoramicznym (np. w rozprawkach), jak też spowolnionym i pogłębionym czytaniu fragmentu (np. interpretacji) uczniowie w większości na ogół nie wyrażają własnych postaw, poglądów, nie uobecniają się jako świadomi, myślący i wrażliwi odbiorcy dzieła epickiego. Takie zadanie jest dla nich *trudne*.
- **Erudycja**, celowe przywołanie materiału pozaprogramowego (z literatury lub innych zakresów wiedzy humanistycznej); **twórcze podejście, oryginalność** i dojrzałość sądów, skojarzeń; intertekstualność; szczególnie interesujące logiczne wywody, myślenie dywergencyjne itp. – spełnienie tego kryterium oceny z założenia jest trudne. Prace nieprzeciętne, szczególnie wyróżniające się pod tymi względami mogą za te cechy zdobyć maksymalnie 2 punkty. Zadanie to w dużym stopniu zróżnicowało uczniów, lecz było *bardzo trudne*. Przeważająca większość prac (85%) nie została nagrodzona punktami za oryginalność i tylko 4,5% stanowiły

prace wyróżnione dwoma punktami. Zwykle tematy były rozwinięte rutynowo, mało oryginalnie i mało twórczo.

FORMA wypracowania może być oceniona maksymalnie na 14 punktów, jednakowo w przypadku rozprawki i interpretacji. Aspekt formy wypracowania okazał się, ogólnie rzecz biorąc, zadaniem umiarkowanie trudnym dla wszystkich uczniów. Jest to też zadanie o dobrej mocy różnicującej.

Na ocenę w aspekcie formy składają się punkty zdobyte wg 5 różnych kryteriów: kompozycja tekstu, spójność, przytaczanie, styl i oryginalność formy.

- **Kompozycja** tekstu wypracowania: świadoma, zamierzona kompozycja tekstu, widoczna koncepcja kompozycyjna i jej konsekwentne realizowanie, trójdzielność tekstu i zachowanie właściwych proporcji między częściami pracy – pozwala na zdobycie maksymalnie 2 punktów. Wyniki tu są wystarczająco zróżnicowane w skali całej badanej grupy uczniów (nieco mniejsze zróżnicowanie spotyka się w tekstach o formie rozprawki niż interpretacji), jednak w większości uczniowie dość dobrze sobie radzą z tym zadaniem. Prawie 70% rozprawek i 57% interpretacji odznacza się prawidłową kompozycją. To kryterium okazało się *łatwe* do spełnienia, jedno z najłatwiejszych wśród wszystkich aspektów i kryteriów oceny. Tylko 4% autorów rozprawek i 9% uczniów, piszących eseje interpretacyjne, zdobywa 0 punktów za koncepcję kompozycyjną.
- **Spójność tekstu i struktura akapitów** – zgodnie z tym kryterium tekst ma być jednolity, uporządkowany, spójny; zachowana ma być jedność nadawcy (bezosobowość lub ewentualnie 1 osoba, konsekwentnie w całej pracy), odbiorcy i tematu wypowiedzi pisanej; powinno być logiczne i konsekwentne wyodrębnianie kolejnych akapitów o uporządkowanej wewnętrznej strukturze (wszystkie akapity, występujące kolejno po sobie, są ze sobą logicznie powiązane; wszystkie zdania każdego akapitu rozwijają, uzasadniają jedną myśl, związaną z główną myślą i tematem wypracowania). Za te cechy autorzy wypracowań mogą zdobyć maksymalnie 3 punkty. Zadanie okazało się *łatwe* w przypadku rozprawek i *umiarkowanie trudne* w przypadku interpretacji. W interpretacjach trzecia część uczniów zdobyła maksymalnie przewidziane 3 punkty, w rozprawkach natomiast - 43%. 21% rozprawek i 32% interpretacji ma poważne usterki w zakresie spójności tekstu i wyodrębniania akapitów.

Następne 2 kryteria w aspekcie formy – przytaczanie oraz styl – mają różne wskaźniki łatwości w przypadku różnych form gatunkowych wypracowania: są względnie *trudne* dla autorów rozprawek, ale *umiarkowanie trudne* dla piszących interpretacje.

- **Przytaczanie** to skrótowa nazwa kryterium, polegającego na obowiązkowej sprawności odwoływania się do źródeł, myśli i wypowiedzi innych autorów; celowego wprowadzania cytatów i opatrywania ich odpowiednim komentarzem – przytaczane myśli i słowa innych autorów powinny być zaznaczone jako przywołane cudze myśli, pomocne w argumentacji czy ilustrowaniu wyводу ucznia. Każdy tekst, a więc również i wypracowanie ucznia, jest i powinien być intertekstualny, ale powinien być budowany w oparciu na własnym świadomie zaplanowanym toku rozumowania. Odwołania zaś do innych utworów czy krytyki literackiej powinny tylko pomagać w argumentacji czy ilustrować myśli autora wypracowania, a nie przesłaniać i nie zastępować oryginalnej budowy tekstu wypracowania czy toku myślenia ucznia. Każdy wprowadzony cytat ma być opatrzony komentarzem, wyjaśnieniem, dlaczego został wprowadzony i jak się ma do toku rozumowania ucznia. Maksymalnie można zdobyć 3 punkty i zdobywa je prawie co trzeci uczeń (32,2%) piszący interpretację, ale zaledwie 13,7% piszących rozprawki; prawie 35% połowie piszących rozprawki jednak nie udaje się uzyskać ani jednego punktu. Podczas interpretowania podanych fragmentów tekstów uczniowie naturalnie częściej wykorzystują cytaty z tychże omawianych utworów i czynią to w sposób w miarę sprawny, uzasadniony i poprawny (co trzeci uczeń popełnia w tym zakresie 3-4 usterki). Natomiast podczas pisania rozprawki uczniowie w mniejszym zakresie korzystają z dokładnych cytatów, mogą jednakże w inny, pośredni sposób powoływać się na źródła, innych autorów, znane opracowania krytyczne itp., lecz rzadko lub niezbyt umiejętnie to czynią.
- **Język i styl** – idealna pod względem tego kryterium wypowiedź ucznia powinna być zwięzła, zrozumiała, precyzyjna, logiczna, harmonijna; należy dbać o zharmonizowanie stylu wypowiedzi z treścią i formą pracy, zachowanie jednorodności stylistycznej, bogate słownictwo, konsekwentne zachowanie jedności form czasowników, różnorodność konstrukcji składniowych, wykorzystanie różnorodnych zdań złożonych i dobrze skonstruowanych wielokrotnie złożonych, jednak bez przydługich ciągów, przesłaniających sens i komunikatywność wypowiedzi. Niestety, uczniowie w większości mają dość nieporadny styl. Najwięcej uczniów w tej rubryce zdobywa zaledwie 1 lub 2 punkty z pięciu możliwych. Ponad 10 błędów i usterek stylistycznych ma każda z ok. 29% prac; natomiast prace o dość dobrych

właściwościach stylu (nie więcej niż 4 usterki stylistyczne) stanowią 31,3% interpretacji i zaledwie 24,7% rozprawek. Dla piszących rozprawki nadanie tekstowi dobrego stylu jest zadaniem trudnym, dla autorów interpretacji – umiarkowanie trudnym.

- **Swoistość i oryginalność wypowiedzi** – jest to kryterium, według którego nagradza się 1 punktem prace wzorowe, nieprzeciętne, szczególnie wyróżniające się doskonałą i/albo oryginalną, dojrzałą (może także artystyczną) formą. Nieliczni uzyskują za to punkty. Ogromna większość – prawie 92% – to prace niewyróżniające się oryginalnością formy. Jest to kryterium *bardzo trudne*, ale różnicujące uczniów i pozwalające na lepszą ocenę dla uczniów szczególnie twórczych i uzdolnionych, potrafiących celowo i konsekwentnie „bawić się” językiem, stylem, kompozycją tekstu i gatunkiem.

POPRAWNOŚĆ JĘZYKOWA wypracowania może być oceniona maksymalnie na 22 punkty, jednakowo w przypadku rozprawki i interpretacji. Na ocenę składają się punkty zdobyte według trzech różnych kryteriów: gramatyka i leksyka (łącznie), ortografia oraz interpunkcja. Przydzielanie punktów odbywa się na podstawie ilości popełnionych błędów każdego typu (lub ich braku). Poprawność językowa, jako aspekt oceny, ogólnie jest zadaniem *umiarkowanie trudnym* i najłatwiejszym w porównaniu z aspektami treści i formy.

- **Gramatyka i leksyka** – za brak w pracy błędów leksykalnych i gramatycznych (w tym: właściwych błędów leksykalnych, frazeologicznych, słowotwórczych, fleksyjnych i składniowych) uczeń może zdobyć maksymalnie 12 punktów; za kolejne popełnione błędy odejmuje się ustaloną liczbę punktów. Jeśli w pracy jest ponad 18 błędów (łącznie gramatycznych i/lub leksykalnych), uczeń za to kryterium dostaje 0 punktów. Takie zadanie, podobnie jak i powyższe, związane ze stylem, okazało się dla uczniów *trudne* w przypadku rozprawek, a *umiarkowanie trudne* w przypadku interpretacji (aczkolwiek różnicowało uczniów w wystarczającym stopniu). To znaczy, że były prace bezbłędne lub z małą liczbą błędów, na ogół jednak większość uczniów popełnia tego rodzaju błędy językowe i są one w pracach niejednostkowe. Ponad 42% rozprawek charakteryzuje się bardzo dużą (12 i więcej) frekwencją błędów gramatycznych i leksykalnych, a zaledwie 8,7% takie błędy popełnia rzadko (nie więcej niż 3 błędy w całej pracy). W przypadku interpretacji 12,7% uczniów popełniło nie więcej niż 3 błędy gramatyczne i leksykalne, a co czwarta interpretacja (24,6% w porównaniu z 42% w przypadku rozprawek) zawiera 12 i więcej błędów gramatycznych i słownikowych. W związku z tym zróżnicowaniem oraz po uwzględnieniu kryterium właściwości stylistycznych nasuwa się przypuszczenie, że być może tematy związane z

interpretaciją z reguły wybierają uczniowie bardziej ambitni i bardziej wyrobieni językowo, dlatego w ich pracach wskaźnik bogactwa stylu oraz poprawności stylistycznej, leksykalnej i gramatycznej (a jak można będzie się przekonać dalej – również ortograficznej) jest wyższy niż w rozprawkach.

- **Ortografia** – za brak w pracy błędów ortograficznych uczeń może zdobyć maksymalnie 5 punktów; za kolejne popełnione błędy odejmuje się ustaloną liczbę punktów. Jeśli w pracy jest ponad 9 błędów ortograficznych, uczeń za to kryterium dostaje 0 punktów. Uczniowie popełniają niezbyt dużo błędów ortograficznych: średnio około 63% uczniów nie popełnia ich więcej niż 3 (w rozprawkach ten wskaźnik jest nieco niższy – 59%, w interpretacjach – 66%). Średnio około 13% popełniło 8 lub więcej błędów pisowni w całym wypracowaniu (w rozprawkach – 14,5%, w interpretacjach – 11%). Zadanie okazało się *łatwe* dla autorów interpretacji i *umiarkowanie trudne* dla uczniów, którzy pisali rozprawkę.
- **Interpunkcja** – za brak w pracy błędów w przestankowaniu uczeń może zdobyć maksymalnie 5 punktów; za kolejne popełnione błędy odejmuje się ustaloną liczbę punktów. Jeśli w pracy jest ponad 9 błędów ortograficznych, uczeń za to kryterium dostaje 0 punktów. W odróżnieniu od ubiegłego roku, w analizowanych wypracowaniach pochodzących z egzaminu w 2007 roku, kryterium poprawności interpunkcyjnej okazało się kryterium miarodajnym, o lepszej mocy różnicującej. Było to w tym roku zadaniem umiarkowanie trudnym, czyli o optymalnej łatwości (w ubiegłym roku było *bardzo łatwe*). Autorzy interpretacji wykazali się nieco lepszą sprawnością interpunkcyjną niż uczniowie piszący rozprawki. Ponad 5 błędów interpunkcyjnych popełnił co czwarty autor interpretacji (25%) i prawie co trzeci (31,5%) autor rozprawki. Blisko połowa (49%) autorów rozprawek i ponad połowa (59%) autorów interpretacji popełniła w swoich pracach nie więcej niż 3 błędy interpunkcyjne.

WNIOSKI

Uogólniając powyższe spostrzeżenia, można scharakteryzować poszczególne najważniejsze sprawności uczniów w zakresie pisania wypracowania, którymi się wykazała badana grupa maturzystów, w następujący sposób.

Uczniowie **na dobrym poziomie** mają opanowane **sprawności** w obrębie trzech następujących kryteriów:

- ✓ trójdzielna kompozycja tekstu wypracowania, zachowanie odpowiednich proporcji między częściami pracy;

- ✓ spójność tekstu i struktura akapitów – zwłaszcza w przypadku rozprawek (na trochę niższym poziomie ta sprawność jest opanowana przez autorów interpretacji);
- ✓ przestrzeganie zasad ortografii polskiej;
- ✓ przestrzeganie zasad interpunkcji polskiej (w interpretacjach).

Na **wystarczającym poziomie** uczniowie mają opanowane sprawności w obrębie kryteriów:

- ✓ zrozumienie i rozwinięcie tematu rozprawki, a także zrozumienie i omówienie treści interpretowanego tekstu;
- ✓ myślenie i logika rozważań;
- ✓ spójność tekstu i struktura akapitów (w interpretacjach);
- ✓ przestrzeganie zasad interpunkcji polskiej (w rozprawkach).

Istotne jest wyróżnienie tu także najtrudniejszych dla uczniów elementów w wypracowaniu maturalnym. A więc, w **mniejszym i często niedostatecznym stopniu** uczniowie mają wykształcone następujące sprawności:

- ✓ **umiejętność zastosowania wiedzy o literaturze**, a więc wprowadzenie do rozważań pojęć teoretycznoliterackich oraz tła i kontekstów m.in. historycznoliterackich;
- ✓ z powyższym wiąże się może także ewidentna nieporadność uczniowska w **przycyżaniu** cudzych myśli – zaczerpniętych z różnych źródeł albo z wykorzystaniem w tekście i odpowiednim skomentowaniem cytatów;
- ✓ **poprawność gramatyczna i leksykalna, styl** – tu obok poprawności istotna jest też zasobność leksyki i trafny dobór jednostek leksykalnych, wyrazistość i komunikatywność, a także różnorodność konstrukcji gramatycznych; te sprawności językowe uczniów zostawiają wiele do życzenia, a więc powinny być nieustannie również w szkole średniej systemowo, pilnie i konsekwentnie doskonalone. Wydaje się, że skonstatowana sytuacja może być m.in. skutkiem utrwalonej praktyki odsuwania kształcenia językowego w szkole średniej na dalszy plan (przy czym całe kształcenie polonistyczne sprowadza się przede wszystkim do chronologicznego „przerabiania” historii literatury); ewidentne jest zróżnicowanie pod tym względem prac ze względu na rodzaj wypracowana: ogólna poprawność językowa i bogactwo stylistyczne tekstów jest na znacznie niższym poziomie, jeśli chodzi o rozprawki, a trochę lepsze (na poziomie zadowalającym) w przypadku interpretacji;
- ✓ **autoekspresja, wyrażenie własnych poglądów i wartościowania**. Nieliczne i często nieudane są próby zaprezentowania własnej interpretacji lektury, rzadko obserwuje się w pracach uczniowskich jasno, konsekwentnie wyrażone i uzasadnione wartościowanie

oraz postawa wobec omawianych zagadnień, zwłaszcza w przypadku interpretowania utworu czy fragmentu. Czy aby w nauczaniu nie spływamy spotkań z wielką literaturą klasyczną, zastępując przeżycia tych lektur banalnymi formułami typu *Słowacki wielkim poetą był?*

- ✓ Niewielu też uczniów prezentuje w swoich pracach **dojrzałość czytelniczą**, np. przez przywołanie materiału pozaprogramowego; wypracowań uczniów nie cechuje też myślenie dywergencyjne, szczególnie **twórcze podejście** ani też szczególną **oryginalność** tak treści, jak i formy. W pracach przeważnie brak dzielenia się własnymi doświadczeniami czytelniczymi, intertekstualności, szerszego spojrzenia na omawiane kwestie, głębokich przemyśleń na tematy kulturowe i inne.

IV. ANALIZA WYNIKÓW TESTU

CHARAKTERYSTYKA ZADAŃ TESTOWYCH

Druga część egzaminu – test – zawiera fragmenty 2 tekstów oraz 19 zadań do nich (niektóre z tych zadań są złożone z kilku kolejnych zadań, a więc ogólnie test zawierał 35 zadań szczegółowych). Pytania i polecenia są zorientowane na zastosowanie sprawności czytania ze zrozumieniem, umiejętności analizy treści i formy językowej podanego tekstu oraz elementów ukierunkowanej jego interpretacji.

Test może być oparty na tekstach literackich lub/i nieliterackich – dany test zawierał dwa fragmenty większych dzieł literackich: fragment utworu epickiego O. Tokarczuk *Prawiek i inne czasy* oraz fragment poematu J. Tuwima *Kwiaty polskie*.

W teście znalazły się pytania otwarte (np. zadania 1-7, 10, 14-19) oraz pytania zamknięte (zadania 8-9, 11-13); niektóre z zadań polegały na wyjaśnianiu, interpretowaniu poszczególnych fragmentów tekstów (np. zadania 2, 3, 6, 7, 10, 11, 15). Są też pytania, polegające na porównywaniu dwu tekstów o podobnej tematyce (10). Test obejmuje też zadania na zastosowanie nabytych wiadomości z zakresu nauki o języku i nauki o literaturze (zadania 4, 5, 8, 9, 11, 14, 15, 16, 18, 19). Sprawności i wiedza z zakresu kultury języka i stylistyki miały być zaprezentowane w zadaniach 5, 11, 17-19.

OMÓWIENIE WYNIKÓW

Wśród wszystkich 19 zadań testowych znalazły się zarówno zadania umiarkowanie trudne, jak też łatwe, bardzo łatwe i trudne. Jedną część zadania (zad. 19D) reprezentuje polecenie bardzo trudne. Zadania miały niejednakową moc różnicującą. Niżej zostaną omówione wszystkie zadania, pogrupowane według stopnia trudności.

1. Zadania łatwe oraz bardzo łatwe

W pierwszej kolejności zostaną omówione zadania łatwe oraz bardzo łatwe. Takich zadań było 14 z ogólnej liczby 35 wyodrębnionych zadań szczegółowych. A więc, uczniowie w dobrym stopniu radzą sobie z poleceniami o następującym charakterze.

- **Znalezienie informacji w tekście** na ogół okazało się zadaniem łatwym, pod warunkiem, że jest to informacja nieukryta, wypowiedziana w tekście wprost lub za pomocą jednoznacznego omówienia. Tej sprawności wymagało pytanie 1 oraz 3:

1. Wypisz kolejno wszystkie nazw przedmiotów (czy grup przedmiotów) z szuflady w kuchennym stole. (1 punkt)

3. Przy opisie którego przedmiotu, znajdującego się w szufladzie, przekonujemy się, że dziewczynka ma:

a. bogatą wyobraźnię -

b. niepohamowaną ciekawość -

c. dobre serce -

(1,5 punktu)

Poprawnej odpowiedzi na pytanie 1 udzieliła większość uczniów, moc różnicująca tego typu pytań jest bardzo niska, jednak tego typu pytania, ze względów psychologicznych, mogą się pojawiać na początku testu. Ponieważ z założenia miało to być pytanie bardzo łatwe i w niewielkim stopniu różnicujące uczniów, oceniono je zaledwie na 1 punkt. Zadanie 3 wymaga jedynie znalezienia informacji, nie oczekuje się od ucznia uzasadnienia wyboru i może dzięki temu jest to również zadaniem łatwym, choć wybór odpowiedzi łączy się z umiejętnością częściowego zinterpretowania czytanych fragmentów.

- **Znalezienie odpowiednich cytatów w tekście** – tego rodzaju było zadanie 2. Uczniowie na ogół nie mieli z nim kłopotu, okazało się ono łatwe (2b) lub nawet bardzo łatwe (2a):
 2. Jaki przedmiot w domu, według Misi, był najbardziej wartościowy?
 - a. Wypisz odpowiedni cytat z tekstu.
 - b. Dlaczego wydawało jej się, że ten przedmiot jest najcenniejszy? Uzasadnij swoją odpowiedź, podając dwa odpowiednie argumenty.

Było to zadanie, wymagające bardziej uważnego czytania tekstu, i uczniowie poradzili z tym bardzo dobrze.

- **Wybór odpowiedzi na pytania zamknięte** (jednokrotnego i wielokrotnego wyboru odpowiedzi, prawda-falsz, dobieranie pasujących odpowiedzi itp.) – w teście znalazło się 5 tego rodzaju pytań (8, 9, 11, 12, 13), z których wszystkie były łatwe i bardzo łatwe (zad. 12) i wszystkie miały niską moc różnicującą. Ogromna większość uczniów zaznaczyła odpowiedzi jednakowo dobrze.

8. W każdej klatce wpisz odpowiednio TAK lub NIE.

a.	Podmiot liryczny uważa się, że za granicą zmuszony jest mieszkać w hotelach.	
b.	Podmiot liryczny z czułością wspomina swoje mieszkanie.	
c.	Pamiątki z domu rodzinnego są bardzo drogie dla każdego człowieka.	
d.	W szufladzie wśród innych rzeczy leżą zasuszone serca odpustowe.	
e.	Podmiot liryczny jest człowiekiem oszczędnym i przezornym, dlatego niczego nie wyrzuca.	
f.	Każdy człowiek jest bardzo związany emocjonalnie ze swoją ojczyzną.	

(1,5 punktu)

9. W tekście w wielu miejscach występuje wielokropek. Jaką pełni funkcję? Do poniższych klatek wpisz literki oznaczające dwie poprawne odpowiedzi.

- A. jest znakiem ukrywania przed czytelnikiem pewnych faktów;
- B. skłania do refleksji;
- C. zastępuje wyrazy, które musiałyby się powtórzyć;
- D. akcentuje wzruszenie.

Poprawne odpowiedzi:		
----------------------	--	--

(1 punkt)

11. Podane w tabeli połączenia wyrazowe wskazują na różne osobliwości stylu J. Tuwima. Do podanych cytatów dobierz z ramki odpowiednie określenie i wpisz je w prawej kolumnie.

PODNIOSŁOŚĆ – POCZNOŚĆ – SENTYMENTALNOŚĆ

(1,5 punktu)

a. <i>Przyda, nie przyda się – niech leży</i>	
b. <i>Znajdziesz tam małe, zasuszone serce twe, w gratach zagubione</i>	
c. <i>To z barwy, z linii, to z melodii chwila ojczyznę ci wyrośnie</i>	

12. Jakie uczucia żywi podmiot liryczny do ojczyzny? Podkreśl odpowiednie rzeczowniki.

Ciekawość, wzruszenie, pogarda, szacunek, miłość, rezygnacja, litość, dezaprobata, sentyment.

(1 punkt)

13. Wpisz w każdej klatce odpowiednio TAK lub NIE.

	<i>Prawiek i inne czasy</i>	<i>Kwiaty polskie</i>
a. Zawartość szuflady symbolizuje cały świat		
b. Szuflada jest przeznaczona na różne drobiazgi		
c. Szuflada zawiera wyłącznie rzeczy niepotrzebne i obecnie przez nikogo		
d. Zawartość szuflady symbolizuje utraconą ojczyznę		
e. Szuflada zawiera kosztowności i najcenniejsze pamiątki rodzinne		

(2,5 punktu)

Zadanie 8, 12 i 13 (podobnie jak 2b i 3) nie sprawiają wrażenia łatwych, gdyż wymagają uważnego wczytania się w tekst i dobrze opanowanej sprawności czytania ze zrozumieniem i częściowo nawet zinterpretowania czytanego tekstu. W zadaniach 9 i 11 uczniowie dobrze poradzili sobie z wymaganiem z zakresu sprawności językowych i interpretacji niektórych środków językowych w tekście literackim.

- **Zastosowanie wiedzy o stylach w języku.** Zadania 11 i 18 miały charakter językowostylistyczny; większość uczniów wykazało się dobrą wiedzą i umiejętnością rozpoznania pojęć z zakresu stylistyki, wyjątkowo dobrze rozwiązując zadania:

11. Podane w tabeli połączenia wyrazowe wskazują na różne osobliwości stylu J. Tuwima. Do podanych cytatów dobierz z ramki odpowiednie określenie i wpisz je w prawej kolumnie.

PODNIOSŁOŚĆ – POCZNOŚĆ – SENTYMENTALNOŚĆ

a. <i>Przyda, nie przyda się – niech leży</i>	
b. <i>Znajdziesz tam małe, zasuszone serce twe, w gratach zagubione</i>	
c. <i>To z barwy, z linii, to z melodii chwila ojczyznę ci wyrośnie</i>	

(1,5 punktu)

18. Określ, jakie style reprezentują następujące wypowiedzi i podkreśl w każdej z nich po 1 wyrazie charakterystycznym dla tego stylu.

- A. *Ten bachor cały czas przeraźliwie wyje. Już mam tego dość!* – Styl.....
- B. *W tym rozdziale jest opisany proces destylacji wody.* – Styl
- C. *Oplatę należy uiścić przed końcem bieżącego miesiąca.*– Styl

(3 punkty)

Spośród wszystkich zadań łatwych i bardzo łatwych jedynie to ostatnie, 18 odznacza się dobrą mocą różnicującą.

- **Wskazanie porównania jako środka stylistycznego** – na tle pytań o różne środki stylistyczne szczególnie wyróżnia się to jedno: uczniowie w dobrym stopniu mają opanowane wiadomości o porównaniach i potrafią dopasować odpowiedni przykład (część d. zadania 4, patrz niżej).

2. Zadania umiarkowanie trudne

W dalszej kolejności zostanie przedstawiona grupa zadań umiarkowanie trudnych (takich zadań, podobnie jak i łatwych, jest w sumie 14). Najczęściej to są zadania, rozwiązywane przez uczniów z różnym powodzeniem, i można stwierdzić, że te sprawności są przez maturzystów na ogół opanowane nie najgorzej, lecz w zróżnicowanym stopniu: znacznie lepiej przez pewną część uczniów, gorzej zaś przez inną. Te zadania, oprócz optymalnego poziomu łatwości, odznaczają się także odpowiednią mocą różnicującą, a więc są w największym stopniu miarodajne. A więc, w umiarkowanym zakresie uczniowie mają opanowane następujące sprawności:

- **Uzasadnianie, wyjaśnianie** – połączone z bardziej złożonymi operacjami myślowymi związanymi z odbiorem tekstu (w zadaniach 6, 7, 10 /tylko część dotycząca treści/, 15b). W tej grupie zadań zwraca się uwagę na proces myślowy uzasadniania, lecz nie ocenia się tu językowego odbicia kolejnych operacji myślowych. Uczniowie dość sprawnie (na wystarczającym poziomie) dokonują operacji myślowych uzasadniania, porównywania, argumentowania – dobierania odpowiednich argumentów, lecz tej ocenie nie podlega

umiejętność uczniów budowania tekstu rozważająco-komentującego lub samodzielnego formułowania zdań tego typu.

6. Jakie zmysły dominowały w poznawaniu przez bohaterkę „świata”, zawartego w szufladzie? Wybierz spośród podanych nazw zmysłów dwa dominujące, wpisz je do tabeli i podaj dla każdego po dwa przykłady, uzasadniające Twój wybór.

SŁUCH	WZROK	SMAK	DOTYK	WĘCH
-------	-------	------	-------	------

Zmysł	Cytaty

(2 punkty)

7. Misia ma typowy dla dziecka sposób myślenia. Podaj dwa dowolne przykłady, uzasadniające to spostrzeżenie.

(2 punkty)

10. Wyjaśnij znaczenie poniższych słów, zwracając uwagę na trzy różne elementy treści. Zapisz swoją interpretację w formie zwięzłego tekstu.

Ojczyzna

Jest moim domem. Mnie w udziale

Dom polski przypadł. To – ojczyzna,

A inne kraje są hotele.

(5 punktów)

15. Określ narratora, występującego w tekście Olgi Tokarczuk i wypisz z tekstu jedno zdanie, uzasadniające twoją odpowiedź.

Narrator - Zdanie –

(1 punkt)

W zadaniu 10 nie przewiduje się wzoru wypowiedzi ucznia, gdyż może ona mieć różne formy, jednak zakłada się, że napisana tu przez ucznia wypowiedź interpretacyjna powinna zawierać 3 obowiązkowe elementy treści – wyjaśnienie 3 elementów treści interpretowanego zdania (wymienionych w karcie odpowiedzi); jeśli więc uczeń dostrzegł i wyjaśnił nie wszystkie elementy, to powinniśmy uznać odpowiedź za niepełną (choć może być poprawna i/lub spójnie skomponowana). Za stronę treściową odpowiedzi na to pytanie można było uzyskać 3 punkty (za stronę formalną – kolejne 2 punkty, patrz niżej). To właśnie jedynie wyodrębnienie i

zinterpretowanie elementów treści w tym poleceniu stanowi dla uczniów zadanie umiarkowanie trudne. Uczniowie najczęściej wyjaśniają nie wszystkie elementy treści interpretowanego zdania. Prawie połowa uczniów (47%) wyodrębnia i omawia spośród trzech możliwych tylko dwa elementy treści, 29% zaś zauważa i wyjaśnia jeden element. Zaledwie 11% uczniów wykrywa i odpowiednio interpretuje wszystkie 3 elementy treściowe podanego cytatu i tyle samo uczniów w ogóle nie dostrzeża i nie wyjaśnia treści podanego urywka.

- **Nauka o literaturze – rozumienie pojęć i zastosowanie wiadomości** (zadania 4b, 14, 15, 16ab).

4b. Określ wyróżnione w podanych cytatach środki artystyczne:

Proste, nieprzydatne piękno

14. W podanych fragmentach utworów O. Tokarczuk i J. Tuwima pojawiły się motywy, które występują również w innych dziełach literackich. Podaj po jednym przykładzie takich utworów:

Motyw	Autor	Tytuł
Świat wewnętrzny dorastającego dziecka		
Mityczny obraz domu i miejsca rodzinnego		

(2 punkty)

15. Określ narratora, występującego w tekście Olgi Tokarczuk i wypisz z tekstu jedno zdanie, uzasadniające twoją odpowiedź.

(1 punkt)

16. a) Uporządkuj chronologicznie wydarzenia z historii Polski (oznaczone literami A-E) i wpisz w tej kolejności do poniższej tabeli.

- A. Druga wojna światowa
- B. Chrzest Polski
- C. Odzyskanie niepodległości w 1918 r.
- D. Bitwa pod Grunwaldem
- E. Powstanie styczniowe

b) Przy dowolnych 2 z nich wpisz po jednym przykładzie utworu, upamiętniającego to wydarzenie oraz nazwisko autora tego utworu.

	Wydarzenia (litera A-E)	Tytuł utworu (w 2 wybranych klatkach)	Nazwisko autora wskazanego utworu
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			

(4 punkt)

W poprzednim roku na podstawie wyników egzaminu można było stwierdzić, że maturzyści na umiarkowanym poziomie mieli opanowaną wiedzę z zakresu poetyki – sprawdzane były takie pojęcia, jak apostrofa, hiperbola, personifikacja, epitet (określenie epitetu było wówczas zadaniem bardzo łatwym). Wtedy jednak te pojęcia były podane, trzeba je było jedynie dopasować do konkretnych przykładów tekstowych. W teście z roku 2007 natomiast uczniowie musieli sami określić rodzaje figur stylistycznych, podać terminy teoretycznoliterackie odpowiadające tym pojęciom. Najłatwiej, przez większość uczniów było rozpoznane porównanie (patrz wyżej). Na poziomie wystarczającym – przez 69% uczniów – zostały zidentyfikowane epitety. Inne środki artystyczne okazały się trudniejsze do rozpoznania i określenia (patrz dalej). Inne pojęcie teoretycznoliterackie – narrator – jest przez uczniów rozpoznawalne w zadowalającym stopniu; 54% uczniów dobrze wskazuje w tekście przykłady ukazujące narratora, aczkolwiek większa część uczniów nie potrafi określić, z jakim rodzajem narracji mają do czynienia i ta umiejętność znalazła się już wśród zadań trudnych (patrz dalej).

Na podobnym poziomie pozostaje też ogólne rozeznanie uczniów w literaturze – którym się wykazali w zadaniach 14 i 16. Około 57% uczniów w obu częściach zadania 14 podaje poprawne odpowiedzi, co świadczy o wystarczającym poziomie znajomości ogółu literatury polskiej. To samo można stwierdzić i na podstawie odpowiedzi na pytanie 16b. Pierwsza zaś część pytania 16 sprawdza ogólną znajomość chronologii ważnych wydarzeń w dziejach narodu polskiego, których znajomość jest znacząca również przy odbiorze literatury. Temu zadaniu uczniowie również sprościli dość dobrze: 64% uczniów uzyskało tu przewidziane 2 punkty, maksymalne za tę część zadania.

- **Redagowanie tekstu, sprawności stylistyczne** były sprawdzane za pomocą różnych zadań, jak się okazało, umiarkowanie trudnych i trudnych. Do umiarkowanie trudnych dało się odnieść zadania 17, 18c oraz polecenia b i c w zadaniu 19:

17. Usuń powtórzenia, zastępując imię i nazwisko w zdaniach 2-3 różnymi innymi wyrazami, np. zaimkiem, wyrazem ogólnym, omówieniem (peryfrazą). Zapisz zredagowane zdania.

1. *W tym roku mija trzecia rocznica śmierci Czesława Miłosza.*
2. *Aby uczcić zasługi Czesława Miłosza, na Uniwersytecie Wileńskim zostanie zorganizowana konferencja naukowa poświęcona twórczości Czesława Miłosza -*
.....
3. *Goście z zagranicy będą mogli zwiedzić strony rodzinne Czesława Miłosza -*
.....

(1,5 punktu)

18. Określ, jakie style reprezentują następujące wypowiedzi i podkreśl w każdej z nich po 1 wyrazie charakterystycznym dla tego stylu.

c) *Oplatę należy uiścić przed końcem bieżącego miesiąca.* Styl

19. Zredaguj podany tekst, wykonując polecenia:

- b) Połącz ze sobą zdania 2 i 3 – w sposób podrzędny.
- c) Połącz ze sobą zdania 4 i 5 – w sposób współrzędny.

Uczniowie mieli pewne trudności z rozpoznaniem i określeniem stylu urzędowego (łatwiejsze dla nich było określenie stylów potocznego i naukowego, patrz wyżej). Być może przesądza o tym rzadkie w warunkach wielojęzyczności Wileńszczyzny używanie czy nawet bierne stykanie się z tym stylem w obrębie polszczyzny. Nie znaczy to jednak, że nie należy kształcić i rozwijać sprawności językowe uczniów szkół polskich na Litwie w zakresie stylu i gatunków tekstów urzędowych.

Proste ćwiczenia redakcyjne – usuwanie powtórzeń, transformacje zdań pojedynczych na zdania złożone według danego polecenia – stanowią dla ponad połowy uczniów zadanie wykonalne, stopień łatwości takich zadań nie jest zbyt wysoki.

Te powyżej przedstawione zadania: 4b, 14b 16b, 18, a zwłaszcza 17 i 19bc okazały się najbardziej miarodajne z całego testu i mają optymalny wskaźnik mocy różnicującej.

3. Zadania trudne i umiarkowanie trudne

I wreszcie należy przedstawić pytania testowe, które sprawiały szczególną trudność dla większości uczniów, a więc pytania trudne i bardzo trudne. W tej grupie znalazły się dwa

zadania dotyczące teorii literatury (4ac, pierwsza część pytania 15) oraz zadania z zakresu nauki o języku i kultury języka (zadania 5, 19a oraz część zadania 10 – w nim kryterium kształtu językowo-stylistycznego wypowiedzi).

- **Teoria literatury – rozumienie pojęć i zastosowanie wiadomości.** W grupie zadań trudnych znalazło się rozpoznanie i określenie takich zjawisk teoretycznoliterackich, jak *personifikacja*, *apostrofa* oraz *rodzaje narracji – narrator 3-osobowy*. Jak widać, uczniowie z większą łatwością rozpoznają i omawiają częściej spotykane w dydaktyce analizowane figury porównania, epitetu, natomiast inne odmiany przenośni i szczegółowe pojęcia z zakresu budowy artystycznej (tu epiki) są dobrze opanowane przez średnio co trzeciego ucznia (31% w przypadku apostrofy, 35% przy określeniu narratora i 39% w przypadku rozpoznania personifikacji).

4. Określ wyróżnione w podanych cytatach środki artystyczne:

a. **Rtęć mogła więc wędrować** po termometrze **wolna** c. Dzień dobry, **Iskro!**

15. Określ narratora, występującego w tekście Olgi Tokarczuk i wypisz z tekstu jedno zdanie, uzasadniające twoją odpowiedź.

(1 punkt)

- **Językowy wyraz osobnych operacji myślowych.** Zadanie 10 wymagało ogólnie wyrażenia i uzasadnienia własnego zdania, operacji myślowej wyjaśniania – czyli elementów interpretowania, opartego na wycinkach czytanego tekstu.

10. Wyjaśnij znaczenie poniższych słów, zwracając uwagę na trzy różne elementy treści. Zapisz swoją interpretację w formie zwięzłego tekstu.

Ojczyzna

Jest moim domem. Mnie w udziale

Dom polski przypadł. To – ojczyzna,

A inne kraje są hotele.

Jak zostało zaznaczone wyżej, uczniowie z zadowalającym powodzeniem dokonują operacji myślowych w związku z czytaniem i opracowywanym tekstem (np. pierwsza część zadania 10), dość udanie interpretują jego treść. Ale z kolei nawet wypowiedź pełna może zawierać błędy językowe lub być niespójnie skomponowana, dlatego osobne 0-1-2 punkty w ocenie zadania 10 mogą być przyznane za kryteria formalne (spójność, poprawność, kompozycja). Jedynie 9,7% uczniów zdobyło za to zadanie maksymalną notę (2 punkty). Co trzeci uczeń (32%) otrzymuje 0 punktów za formę językową tej krótkiej wypowiedzi (choć kryterium treści w większości tych

wypowiedzi zostało, przynajmniej w jakimś stopniu, spełnione). Być może uczniowie mają na ogół problemy z redagowaniem tekstu, ale w tym wypadku ujawnia się pewna, szczególna nieporadność – w odniesieniu do formułowania i zapisu tekstu właśnie o charakterze rozważająco-komentującym, będącym spójnym, precyzyjnym językowym odbiciem dokonywanych konsekwentnie operacji myślowych.

- **Zadania z nauki o języku i kultury języka** – zadania, związane z wiedzą i sprawnościami językowymi okazały się dla uczniów trudne, a jedno z nich – nawet bardzo trudne. Trudne znowu, jak i przed rokiem, okazało się zadanie, polegające na wykryciu wskazanej liczby błędów językowych w podanym zdaniu (19a). Chodziło tu o różne rodzaje błędów: słowotwórczy, składniowy, interpunkcyjny i dwa błędy ortograficzne – błędy te są typowe, często omawiane w podręcznikach, jednak uczniowie nie potrafią (lub z wielkim trudem, nieliczni potrafią) wskazać te błędy i je poprawić. Ta część zadania sprawnie została wykonana jedynie przez 7,6% badanych uczniów.

19. Zredaguj podany tekst, wykonując polecenia a-e:

- a) Usun błędy w pierwszym zdaniu (5 błędów): *Olga Tokarczuk jest z wykształcenia psycholożką, jednak kilkanaście lat po studiach na Uniwersytecie wrocławskim, stała się sławną jako powieściopisarka.*

(4 punkty)

Trudne dla uczniów było zadanie, związane ze znajomością leksyki, polegające na doborze wyrazów synonimicznych:

5. Każdy podkreślony wyraz zastąp synonimem.

- W szufladzie grzechotały drobne, foremne świńskie kosteczki - _____
- Pojęcie energii było niezwykle pociągające - _____
- Próbowała zgłębić związki między nimi - _____
- W zielonym, rubinowym, błękitnym czy żółtym - _____

(2 punkty)

Sprawności leksykalne uczniów w obrębie tego zadania zostały sprawdzone na zbyt wąskim zakresie materiału, żeby mogły prowadzić do bardziej uogólnionych wniosków, lecz ten konkretny wynik, interpretowany na tle wyników innych współczesnych badań nad językiem uczniów szkół polskich na Litwie, pozwala sądzić, że słownictwo uczniów tak bierne, jak i czynne jest zbyt ubogie (w zakresie polszczyzny ogólnej) i w szkole trzeba jeszcze wielu celowych, konsekwentnych i regularnych zabiegów dydaktycznych, nastawionych na systemowe bogacenie słownictwa uczniów.

Bardzo trudne jest dla uczniów dokonywanie transformacji składniowych: a mianowicie poprawne użycie konstrukcji z imiesłowem przysłówkowym (w zadaniu 19, polecenie e):

19. Zredaguj podany tekst, wykonując polecenia a-e:

e) Popraw zdanie 6, zachowując w nim imiesłowowy równoważnik zdania i ujednolicając podmioty.

6. *Mając 31 lat, ukazała się jej powieść „Podróż ludzi księgi”, za którą od razu zdobyła ważną nagrodę krajową.*

Zaledwie 14,7% uczniów dobrze poprawiło błędną konstrukcję, mimo że polecenie określało bardzo dokładnie, co w tym zdaniu należy poprawić. Niezgodność podmiotów w konstrukcjach składniowych z imiesłowowym równoważnikiem zdania jest typową cechą regionalną polszczyzny litewskiej, jednak tę osobliwość wielokrotnie akcentuje się w kształceniu językowym w szkole. Mimo to uczniowie w ogromnej większości nie radzą sobie z tego typu zadaniem redakcyjnym.

WNIOSKI

Uogólniając powyższe uwagi, można scharakteryzować poszczególne najważniejsze sprawności uczniów, zweryfikowane za pomocą testu maturalnego, którymi się wykazała badana grupa maturzystów, w następujący sposób.

Uczniowie na dobrym poziomie mają opanowane sprawności:

- ✓ znalezienie nieskomplikowanej informacji oraz odpowiednich cytatów w funkcji ilustrującej w tekście;
- ✓ wybór odpowiedzi na różne pytania zamknięte;
- ✓ rozpoznanie i wskazanie porównania jako środka stylistycznego;
- ✓ rozpoznanie cech stylów (potocznego i naukowego) w mowie.

Na wystarczającym poziomie uczniowie mają opanowane sprawności:

- ✓ wyrażania własnego zdania, wyjaśniania, zinterpretowania odrębnych elementów tekstu, uzasadniania itp.;
- ✓ rozumienie pojęć i zastosowanie wiadomości z nauki o literaturze – rozpoznanie i wskazanie epitetu jako środka stylistycznego, narracji jako zjawiska, lecz bez wglębiania się w szczegóły pojęcia; także znajomość faktów z historii literatury i kultury polskiej;

- ✓ nieskomplikowane redagowanie tekstu (np. przekształcanie zdań pojedynczych w złożone, usuwanie powtórzeń), sprawności językowostylistyczne (w tym m.in. rozpoznanie cech stylu urzędowego w podanym zdaniu).

I wreszcie, w mniejszym i często niedostatecznym stopniu uczniowie mają wykształcone następujące sprawności:

- ✓ budowanie tekstów o charakterze rozważająco-komentującym: językowa forma dokonywanych operacji myślowych (takich jak logiczny ciąg wyjaśnień, uzasadnień, porównywania, argumentacji itp.);
- ✓ dokonywania różnych, bardziej złożonych zabiegów, związanych z redagowaniem tekstu, a mianowicie – dostrzegania w mowie typowych błędów językowych i poprawa tych błędów; dokonywanie różnych przekształceń składniowych i stylistycznych, dobór synonimów;
- ✓ rozpoznanie i określenie rzadziej występujących i omawianych zjawisk teoretycznoliterackich, jak *personifikacja*, *apostrofa* oraz *rodzaje narracji – narrator 3-osobowy*.

V. SANTRAUKA

2007 m. lenkų gimtosios kalbos mokyklinis brandos egzaminas atitinka brandos egzaminų programą. Egzamino užduotys tikrina programoje nusakytus kalbinius, komunikacinius, literatūrinius ir kultūrinius gebėjimus.

Temos rašiniui ir tekstai interpretacijai pateikti remiantis šiais principais:

- rašinio temos yra iš autorių ir kūrinių sąrašų IX-XII klasėms (žr. Bendrąsias programas pagrindinei mokyklai ir XI-XII klasėms) tema 1; arba apima daugiau nei vieno autoriaus kūrybą – temos 2-3, moksleiviai rašinyje gali remtis pasirinktais programiniais kūriniais;
- visi trys tekstai interpretacijai yra iš 2002 m. Bendrosiose programose XI-XII klasėms pateiktų autorių sąrašų;
- šešios pateiktos užduotys (trys temos ir trys tekstai interpretacijai) apima visas literatūros rūšis: epą (temos 1, 3, 6), lyriką (temos 3, 4, 5), dramą (temos 2, 3).

Egzamino antroje dalyje (teste) pateikiami 2 tekstų ištraukos su 19 klausimais, orientuotais į tekstų supratimą, gebėjimą nagrinėti teksto turinį bei kalbą. Tekstai gali būti grožiniai ir/ar negrožiniai – šiame teste pateikti abu tekstai yra grožiniai.

Klausimai yra ir atvirieji (užd. 1-7, 10, 14-19) arba uždarojo tipo – su pasirenkamaisiais atsakymais (užd. 8-9, 11-13), kai kurie reikalauja paaiškinti savo supratimą, išsakyti bei pagrįsti savo nuomonę apie pateiktus tekstus (užd. 2, 3, 6, 7, 9-11, 15). Vienoje užduotyje reikėjo palyginti du tekstus nurodytais aspektais (užd. 13); taip pat reikėjo parašyti trumpą samprotaujamojo pobūdžio rišlų tekstą (pastraipą), išaiškinant pateikto pasisakymo prasmę ir grindžiant savo nuomonę (užd. 10). Teste taip pat buvo užduočių, orientuotų į kalbos, literatūros istorijos ir teorijos žinių taikymą (užd. 4, 5, 8, 9, 11, 14-16, 18, 19). Kalbos kultūros ir stilistikos išmanymas tikrinamas užduotimis 5, 11, 17-19).

2007 m. lenkų gimtosios kalbos mokyklinio brandos egzamino užduoties ir rezultatų analizė rodo, kad abiturientai gerai įsisavino šiuos gebėjimus:

- savo kūriamame tekste laikytis tinkamų įžangos ir pabaigos proporcijų, laikytis teksto kompozicijos ir rišlumo reikalavimų;
- surasti skaitomame tekste reikiamą informaciją arba citatas, pateikti pavyzdžių iš teksto;
- atpažinti ir aptarti funkcinių stilių požymius tekste;
- laikytis rašybos ir skyrybos taisyklių.

Taip pat mokiniai turi pakankamai šių gebėjimų (nors jų lygis nėra aukštas, didaktikoje siūloma atkreipti dėmesį ir akcentuoti tų gebėjimų lavinimą):

- atidžiai skaityti, suprasti ir tinkamai interpretuoti rašinio temos formulavimą;
- tinkamai suprasti ir analizuoti interpretuojamo literatūrinio kūrinio turinį;
- pagal nurodymą atlikti nesudėtingas teksto redagavimo užduotis, pakeisti vieną sintaksinę konstrukciją kita ir t.t.
- atlikti atskiras mąstymo operacijas, analizuojant ir interpretuojant literatūrinį tekstą; logiškai ir kritiškai mąstyti; išreikšti raštu savo nuomonę pateiktu klausimu, taikyti atskiras mąstymo operacijas rašinyje (ar interpretacijoje);
- aiškinti kai kurių programinių literaturologijos ir stilistikos sąvokų reikšmę ir prasmę; suprasti ir aptarti literatūros mokslo (literatūros teorijos ir istorijos) sąvokas; atpažinti, išaiškinti, pateikti pavyzdžių – tačiau šių sąvokų tikslingo ir nuoseklaus vartojimo, kūriant savo samprotaujamąjį tekstą (arba interpretaciją), gebėjimų lygis yra nepakankamas.

Taip pat galima išskirti ir gebėjimus, kurių lygis (pagal 2007 m. egzamino rezultatus) bendroje visumoje nėra geras. Didesnį dėmesį reikėtų skirti tokiems gebėjimams formuoti bei tobulinti:

- laikytis kalbos (gramatikos ir leksikos) taisyklingumo bei stiliaus reikalavimų;
- vartoti daugiau leksinių ir sintaksinių sinonimų, įvairesnių taisyklingų gramatinių konstrukcijų ir žodyno vienetų;
- atlikti teksto redagavimo užduotys, atpažinti ir taisyti tipines/dažnias kalbos klaidas, pakeisti vieną sintaksinę konstrukciją kita, tinkamai vartoti konstrukcijas su padalyviais ir pusdalyviais ir t.t.
- tiksliai ir nuosekliai vartoti žinomas (programines) literatūrologijos sąvokas, rašant samprotaujamąjį tekstą literatūros tema (ir interpretaciją), sieti aptariamą kūrinį su platesniu literatūriniu ir kultūriniu kontekstu;
- rašant rašinį, aiškiai išsakyti ir pagrįsti savo, kaip skaitytojo, vertinimą, požiūrį, vertybines nuostatas, palyginti aptariamą kūrinį su kitais skaitytais ir išgyventais kūriniais;
- tinkamai cituoti ir/ar persakyti įžymių žmonių mintys ir kitus šaltinius, vartojant įterptines konstrukcijas ir visada komentuojant citatą;
- kūrėti vientisą, logišką samprotaujančio pobūdžio rišlų tekstą.

Sudarant lenkų gimtosios kalbos brandos egzamino užduotys ir vertinimo instrukcijas, ateityje reikėtų:

- teste mažinti uždarojo tipo klausimų; sumažinti lengvų klausimų kiekį (pvz., citatų išrašymas);
- pateikti daugiau atvirųjų klausimų, kurie reikalauja paaiškinti savo supratimą, išsakyti bei pagrįsti savo nuomonę, pateikti sąvokų ar procesų paaiškinimą ir interpretaciją;
- pateikti daugiau užduočių, susijusių su pateikto teksto supratimu, analizės ir interpretacijos įgudžiais; mažiau pateikti klausimų, reikalaujančių viso literatūros istorinio proceso išmanymo;

didaktikos procese bei programose akcentuoti kalbos kultūros ir stilistikos praktinių gebėjimų svarbą; teste pastoviai būtina pateikti užduotis, reikalaujančias kalbos (gramatikos, leksikos ir stilistikos) įgudžius taikyti.